

and pedagogical training developed by us to increase the level of resilience of first-year students of the first level of higher education in the context of military aggression can be flexibly used both during live meetings and in the format of online meetings. During its testing, 75% of the participants showed positive changes in their resilience. However, given the small number of students who had the objective opportunity to complete the training in full (live and online) due to massive shelling and blackouts, it is worthwhile to further test the training on a larger sample to confirm the reliability of the results. This is the prospect of further work on psychological support for freshmen (and other participants in the educational process) in the future.

Key words: training, mental health, resilience, first-level higher education students, martial law.

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2024.46.02>
УДК376.016:811.161.2

С.І.Геращенко
s.i.herashchenko@udu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-7829-9722>
І.М.Матющенко
irina-100@meta.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0684-4154>

КОРЕКЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті розглядається питання реалізації принципу корекційної спрямованості навчання на уроках української мови в спеціальних закладах освіти, висвітлено шляхи застосування принципу корекційної спрямованості навчання з метою підвищення ефективності формування мовних знань та мовленнєвих компетентностей в учнів з інтелектуальними порушеннями на уроках з української мови за рахунок використання спеціальних вправ та ігор, які були систематизовані та реалізовані у період навчання грамоти. Охарактеризовано основні корекційні прийоми у формуванні базових мовленнєво- комунікативних компонентів в учнів з інтелектуальними порушеннями у процесі вивчення української мови. Проаналізовано особливості використання принципу корекційної спрямованості навчання до визначення психолого-педагогічних умов забезпечення корекційно-розвиткової роботи у спеціальному закладі освіти. Дослідження будується на позиції, що корекційний ефект можливий за умови спеціальної організації уроків з української мови, на яких застосовуються спеціальні педагогічні прийоми, що впливають на виправлення властивих учням з інтелектуальними порушеннями особливостей і сприяють їхньому інтелектуальному і фізичному розвитку, становленню особистості.

Ключові слова: уроки української мови, корекційна спрямованість, учні з інтелектуальними порушеннями.

Постановка проблеми. Головною особливістю уроків української мови у спеціальній школі є їх корекційна спрямованість на формування, розвиток та активізацію комунікативно-мовленнєвих умінь, що є важливим компонентом успішної соціальної адаптації учнів з інтелектуальними порушеннями, а також, передбачає формування пізнавальних та соціальних компетентностей в учнів з інтелектуальними порушеннями; формування у них свідомого застосування отриманих на уроках української мови знань та усвідомлення власних потреб у співвідношенні їх з комунікативними вимогами суспільства; вихованні позитивних звичок, вміння справлятися з невдачами у навчанні; формуванні віри в свої можливості, позитивних взаємостосунків з однокласниками. Тобто, весь процес навчання має бути підпорядкований оптимістичній перспективності корекційно-виховної роботи.

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасних наукових дослідженнях питання навчання

української мови учнів з інтелектуальними порушеннями привертає все більшу увагу науковців та практиків. У дослідженнях науковців питання корекційної спрямованості уроків української мови у спеціальних закладах освіти належить до одних з найактуальніших. Провідне місце в дослідженнях В. Бондаря, Л.Вавіної, О. Гаврилова, О. Гаяш, І.Гладченко, І. Бобренко, А.Блеч, О.Боряк, І.Дмирієвої, Н. Кравець, Є.Кузьмінської, С.Миронової, Г. Піонтківської, В.Синьова, Є. Соботович, В.Тищенко, Н.Тарасенко, О. Хохліної, О. Чеботарьової, Д. Шульженко та ін., відводиться вивченню особливостей реалізації корекційно-розвиткової спрямованості педагогічного процесу у спеціальній школі, якому надається головна роль і, передусім, реалізації його у мовно-літературній освітній галузі. Дослідження Л.Вавіної, С.Миронової, І.Гладченко, Г.Блеч, Г.Піонтківської, вказують на те, що саме на уроках з української мови, через їх предметнопрактичний зміст, існують сприятливі умови для корекції недоліків пізнавального розвитку учнів. На уроках української мови діти діють у системі розгорнутих та зовні фіксованих вимог. Ці саме уроки з української мови спрямовані на формування умінь в учнів з інтелектуальними порушеннями переходити від наочно-практичних дій через зовнішнє проговорювання до дій у внутрішньому плані, розвивати пізнавальну сферу та комунікативну діяльність у цілому (Г. Бля, О.Гаяш, І.Дмирієва, Є.Кузьмінська, Н.Кравець, С.Миронова, Г.Піонтківська, В. Синьова, Є. Соботович та ін.). Результативність роботи учнів з інтелектуальними порушеннями на уроках української мови є стимулом формування позитивного ставлення учнів спеціальної школи до оволодіння мовними знаннями та мовленнєвими уміньми, а це є - основною умовою досягнення ефективності корекційної роботи (О.Хохліна, 2011). Саме зважаючи на значні можливості вивчення мови щодо всебічного розвитку дитини, корекційні педагоги завжди стверджували, що корекційний вплив уроків української мови забезпечується вже самим залученням учнів до мовленнєвої та комунікативної діяльності (О.Боряк, 2014).

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні питання реалізації принципу корекційної спрямованості навчання на уроках української мови в спеціальних закладах освіти.

Виклад матеріалу дослідження. Своєрідність мовленнєвого розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями, особливості сприймання ними усного і писемного мовлення визначили вимоги, щодо організації педагогічного процесу в спеціальній школі для дітей з інтелектуальними порушеннями, зокрема у необхідності застосування спеціальних методів та прийомів роботи. При самостійному засвоєнні знань в учнів з інтелектуальними порушеннями можуть виникати неправильні, спотворені уявлення про дійсність. Дуже важливо на уроках української мови навчити учнів з інтелектуальними порушеннями самостійно користуватись мовними знаннями, та мовленнєвими уміньми у процесі практичної діяльності. Побудова шкільної методичної системи направлена на формування мовних знань та мовленнєвих умінь у школярів з інтелектуальними порушеннями в умовах системного недорозвинення мовлення, що в свою чергу вимагає чіткої диференціації та визначення різних видів мовленнєвої діяльності у даній категорії учнів: зовнішньої та внутрішньої; усної та писемної – врахування двох обов'язкових аспектів будь-якого акту комунікації; розуміння зверненого мовлення та відтворення його.

Внаслідок обмежених пізнавальних можливостей та мовленнєвого недорозвинення учнів з інтелектуальними порушеннями навчання української мови має проходити в спеціально організованих педагогічних умовах у поєднанні з реалізацією комплексу різних методів: методу цілих слів, складового методу, звукового та аналітико-синтетичного методу. Така взаємодія по суті відображає етапи формування мовних знань та навичок читання.

Особливим завданням спеціальних загальноосвітніх закладів є корекція розвитку учнів. Його розв'язання є не менш важливим і для інших типів закладів, в яких можуть навчатися учні з інтелектуальними порушеннями. Під корекцією розуміється спеціально організований педагогічний процес, спрямований на ослаблення, подолання недоліків розвитку, запобігання виникненню вторинних порушень у розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями в цілому.

Враховуючи наведене визначення, О.Хохліна у своїх дослідженнях зазначає, що корекція тісно пов'язана з поняттям розвитку дитини, тому в системі спеціальної освіти сприймається як корекційно-розвиваюча робота, що здійснюється засобами педагогічного процесу – його змістом, методикою, організаційними формами. На її думку, педагогічний процес, метою якого є корекція розвитку дитини, визначається як корекційно спрямований.

В. Синьов зазначає, що організація корекційно спрямованого навчання у спеціальній школі передбачає підготовку та створення умов, потрібних не лише для роботи над засвоєнням учнями програмного матеріалу, а й для подолання в них особливостей розвитку.

У дослідженнях О.Чеботарьової звертається увага на те, що на сучасному етапі в корекційній психопедагогіці є напрями надання корекційної допомоги учням з інтелектуальними порушеннями, а саме: корекційний вплив здійснюється безпосередньо у процесі навчання під час вивчення навчальних предметів інваріантної складової частини навчального плану та включення у практику роботи спеціальних та інклюзивних закладів освіти корекційних занять (варіативна складова частина типового навчального плану). Визначено основні завдання корекційної роботи на основних уроках (української мови та літературного читання, математики, природознавства); вказано на необхідність реалізації корекційних завдань і у процесі виховної роботи.

Ефективність корекційного впливу, на думку М. Супруна залежить від того, наскільки враховуються у цьому процесі загальні закономірності психічного розвитку, в якому вчений виділяє два етапи: натуральний і культурний. На першому здійснюється процес формування елементарних психічних функцій (відчуття, механічної пам'яті, мимовільної уваги, практичного інтелекту, емоцій тощо) за рахунок реалізації біологічних задатків. На другому етапі відбувається формування вищих психічних функцій (осмисленого сприймання, мовлення, образного та логічного мислення, довільної уваги, логічної опосередкованої пам'яті, почуттів) завдяки соціалізації, привласненню культурного досвіду у спільній діяльності учнів з дорослими. Вищі психічні функції, надбудовуючись над елементарними, якісно змінюють їх, розширюючи їхні можливості.

Реалізація принципу корекційної спрямованості навчання української мови у спеціальній школі ускладнено невмотивованістю учнів з інтелектуальними порушеннями до комунікативної діяльності в цілому, зокрема до усвідомлення мовних знань, сутності явищ навколишньої дійсності, критично оцінювати одержану інформацію, використовувати отримані знання у практичній діяльності (Н.Кравець, 2020).

Л. Вавіна, зазначає, що принцип корекційної спрямованості навчання у спеціальній школі слід реалізовувати з урахуванням пізнавальних можливостей учнів з інтелектуальними порушеннями формуючи у них: критичність мислення; вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки і взаємозалежності; вміння зіставляти і порівнювати інформацію.

Корекційна спрямованість навчання є одним з основних принципів реалізації освітнього процесу у спеціальній школі. Система навчання та виховання на основі інноваційних педагогічних технологій передбачає максимальну увагу педагогів на врахування індивідуально-психологічних особливостей учня, його інтересів, можливостей, в організації навчання, зокрема у створенні корекційно-розвиткового середовища. Таке середовище має відбуватися на всіх рівнях педагогічного процесу, воно визначає соціально-виховну мету спеціальної освіти, а саме становлення та розвиток особистості учня; його соціально-трудова реабілітацію, компенсацію дефекту; засвоєння ним соціального досвіду людства в доступній формі. Тобто, вся система корекційно-педагогічної роботи має бути спрямованою на те, щоб реабілітувати та соціально адаптувати учнів з інтелектуальними порушеннями до реалій навколишнього середовища, бути повноправними та активними членами суспільства, які можуть включитися у повноцінне суспільне життя та приносити користь суспільству.

На сучасному етапі ключовою фігурою навчально-виховного процесу в спеціальній школі стає дитина, як мовленнєва особистість. Допомогти їй повноцінному становленню може лише природне мовленнєво-розвиткове середовище, в якому дитина отримує зразки рідної мови і культури мовлення, де не гальмується її мовленнєва активність.

Важливим фактором підвищення якості роботи з розвитку мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями у спеціальному закладі є створення мовленнєво-розвиткового середовища, спрямованого на ефективний виховний вплив, формування в учнів активного пізнавального ставлення до навколишнього світу й до явищ рідної мови і мовлення.

На основі проведених в Україні психолого-педагогічних досліджень можна виділити наступні основні фактори активізації мовленнєвого розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціального навчального закладу: мовлення педагога і батьків; вибір ефективних методів і прийомів керівництва розвитком різних сторін мовлення учнів з інтелектуальними порушеннями особливо у

початкових класах; спеціальне облаштування середовища кожного класу; особистісно-орієнтований підхід до кожної учня.

Одним з найважливіших факторів успішного навчання української мови є грамотне мовлення та поведінка педагога, адже саме педагог закладає основи культури учнівського мовлення, формує основи мовленнєвої компетентності учнів і саме мовлення педагога є головним інструментом впливу на свідомість і мотивацію до навчання учнів.

Мовлення педагога спеціального навчального закладу має як корекційно-навчальну, так і виховну спрямованість.

Щодо особи педагога, то чи не найважливішим є вміння поєднувати в собі різні якості, важливі для становлення особистості учнів з інтелектуальними порушеннями: бути партнером по спілкуванню, довіреною особою, джерелом нової інформації.

Важливе завдання педагога спеціального навчального закладу - задіяти можливості дитини, яка має інтелектуальні порушення, відкрити для неї власні життєві сили, наповнити її відчуттям власної спроможності. Бачити не лише всіх, а й кожного – мистецтво і наука, які необхідно опанувати, щоб допомогти дитині з інтелектуальними порушеннями реалізуватися та розвиватися, дотримуючись безпечних умов життєдіяльності.

Головним для мовлення педагога є його якісна мовна змістовність, що є прикладом для наслідування і є головним компонентом, що забезпечує педагогу успішність впливу на учнів та позитивно впливає на загальний розвиток мовлення учнів.

Вимоги до мовлення педагога зумовлені функціями, які воно виконує у його професійній діяльності. Враховуючи особливості як імпресивного так і експресивного мовлення учнів з інтелектуальними порушеннями до мовлення корекційного педагога підвищені, так як саме мовлення оточуючих є природним зразком для наслідування. Важливо щоб під час промови педагога, учні мають бути сконцентрованими на мовленні вчителя, не відволікатися від змісту, смислу мовлення через нечіткість, неправильну вимову вчителя або нестандартно побудовані фрази; точне, чітке мовлення, в якому адекватно відображається дійсність та однозначно позначається словом те, що має бути сказано; виразність – така особливість мовлення, яка захоплює увагу і викликає у дітей інтерес до предмету вивчення, створює атмосферу для емоційного співпереживання; логічність – наявність у висловлюванні трьох смислових компонентів: початок, основна частина і закінчення висловлювання.

Також важливе вміння педагога правильно, грамотно, логічно поєднувати між собою усі фрази та частини свого висловлювання. Доречність мовлення – вимагає від педагога гнучкості мовленнєвої поведінки: вміння визначати правильність і доцільність слів, форм і зворотів, їх смислових відтінків, заздалегідь передбачати роботу з засвоєння мовного матеріалу.

Ці вимоги ставляться і до мовлення батьків. Відбір ефективних методів та прийомів керівництва розвитком мовлення учнів із інтелектуальними порушеннями залежить від особливостей мовного досвіду кожного учня. Важливою умовою педагогічно керівництва навчальною діяльністю є спрямованість вчителя в розвитку пріоритетних ліній формування мовних знань і розвитку мовленнєвих умінь і навичок в учнів спеціальної школи на кожному етапі навчання шляхом створення проблемних ситуацій, які спонукатимуть учнів застосовувати на практиці набуті у процесі навчання знання.

У сучасних дослідженнях організації навчання в умовах нової української школи лінія мовного розвитку визначається мовленнєвою компетенцією, яка формується в учнів на етапі початкової школи.

Розкриваючи зміст поняття «мовленнєва компетентність» слід розуміти, що це вміння дитини практично користуватися мовою в конкретній ситуації спілкування, використовуючи мовні знання, мовленнєві уміння, немовленнєві (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення, включаючи наявність лексичної, граматичної, фонетичної, діалогічної та монологічної складових: наявність певного запасу слів, вміння дитини вживати образні висловлювання, узагальнюючі поняття фразеологізми.

Основними компонентами змістової лінії лексичної компетентності учнів є активний і пасивний словник в межах віку: синоніми, антоніми, споріднені та багатозначні слова, образні вирази. За кількісною і якісною характеристикою словник дитини має дозволяти їй легко і невимушено спілкуватися з дорослими й однолітками, підтримувати розмову на будь-яку тему в межах своєї компетенції;

Набуття учнями граматичної компетентності передбачає сформованість в учнів навичок утворення і правильного вживання різних граматичних форм. Змістову лінію граматичної компетентності складає морфологічна будова речення, яка включає майже всі граматичні форми, синтаксис і словотворення.

В учнів з інтелектуальними порушеннями формуються вміння оперувати синтаксичними одиницями, здійснювати свідомий вибір мовних засобів в конкретних умовах спілкування; фонетична компетентність передбачає розвиток фонематичних процесів, на основі якого відбувається сприймання і розрізнення фонологічних засобів мови; опанування засобами звукового виразного мовлення.

Забезпечення набуття учнями діалогічної компетентності можливе за умови сформованості діалогічних умінь, які забезпечують конструктивне спілкування учнів з довіллям. Змістовий бік діалогічної компетентності передбачає, що навчання відбувається у постійній взаємодії учасників і реалізується у формі діалогування між оточуючими дорослими і дитиною, між двома дітьми, з іншими учасниками навчально-виховного процесу.

Під монологічною компетентністю слід розуміти сформованість в учнів вміння слухати і розуміти тексти, переказувати, будувати самостійні зв'язні висловлювання різних типів. Це вміння формується на основі елементарних знань про структуру тексту і типи зв'язків у ньому.

Продуктивний мовленнєвий розвиток учнів з інтелектуальними порушеннями може відбутися лише в процесі вільної і самостійної діяльності у спеціально організованому розвивальному середовищі. Під середовищем (тобто, оточенням) розуміється сукупність природних, предметних та соціальних умов, в яких дитина зростає, продовжує опановувати знання, накопичувати власний досвід співжиття, ставати компетентною особистістю з притаманними лише їй індивідуальними особливостями. Для цього важливо забезпечувати збалансованість різних компонентів середовища як зовнішніх, так і внутрішніх умов розвитку школяра (О.Боряк, 2014).

До зовнішніх умов розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями відносяться ті компоненти середовища, які не гальмують природну життєдіяльність учнів, а сприяють її вияву, реалізації, становленню, вдосконаленню. Насамперед, меблі і приладдя в класі мають бути розташовані таким чином, щоб забезпечити учням вільне пересування, сприяти кращому сприйманню і усвідомленню навчального матеріалу, сприяти створенню проблемних ситуацій, що дозволить застосовувати отримані мовні знання в практичній мовленнєвій діяльності. У класі має бути достатня кількість столів і стільців для проведення уроків з української мови, проте його не слід загроможувати зайвими меблями, предметами, це може завадити учням з інтелектуальними порушеннями сконцентрувати свою увагу на навчальному матеріалі. У класі має бути якомога більше вільного простору, повітря і світла.

Наочний матеріал та різні методичні посібники використовуються на уроках з української мови вчителем залежно від індивідуальних можливостей кожного учня: враховуються розміри демонстраційного матеріалу, відстань, кут розміщення та освітленість, природність зображення.

З корекційно-розвивальною метою на уроках з української мови в спеціальному навчальному закладі широко використовуються дидактичні ігри. Їх також слід підбирати індивідуально відповідно до індивідуальних можливостей учнів класу. Предметні малюнки для уроку з української мови слід також класифікувати за розміром до 2-ох і більше см з тим, щоб правильно використовувати їх залежно від індивідуальних можливостей учнів. Як правило, на кожному уроці застосовуються фронтальні та індивідуальні форми роботи. Використовуючи спільний для всіх учнів класу зміст навчального матеріалу, слід врахувати пізнавальні та мовленнєві можливості кожного учня.

Особистісно-орієнтований підхід до уроків української мови як системний цілісний підхід роз'єднує уявлення учнів з інтелектуальними порушеннями, продукує клаптеві враження про світ, призводить до того, що в учнів формується фрагментарні уявлення про ситуації в яких можна застосовувати набуті мовні знання. Тому на уроках української мови в спеціальних початкових закладах пріоритетність слід надавати спілкуванню, спостереженням, обговоренням, творчій самостійній грі, практичній діяльності, а також варто застосовувати урочну бінарність, як одну з умов підкріплення і реалізації набутих учнями мовних знань. Учні з інтелектуальними порушеннями мають навчатися в *ситуаціях максимально наближених до* реального життя.

Середовище ставатиме більш розвивальним на уроках української мови, якщо педагог буде

використовувати у навчальній діяльності життєві проблемні ситуації та сконцентрувати увагу учнів на тих чи інших враженнях та відчуттях. Навчальне середовище на уроці має бути спокійним – у міру тихим, негучним, таким, що не пригнічує психічні процеси учнів з інтелектуальними порушеннями. Наявність у початковому середовищі великої кількості стресорів, подразників, шумів негативно позначається на навчальній активності учнів з інтелектуальними порушеннями, які знаходяться в умовах навчальної депривації.

Тому загальна тональність мовлення педагога має відповідати створеним умовам навчального середовища, словесні звернення й оцінки мають бути виваженими і врівноваженими, зауваження – спокійними, навіть з відтінком гумору.

Педагог має пам'ятати, що рухливість є важливою умовою повноцінного пізнавального розвитку учнів. Тому варто дозволити учням частіше змінювати позу, місце виконання завдання, вільно пересуватися у межах простору класу, не пригнічувати активність учнів. Оскільки оцінка авторитетного дорослого є надзвичайно важливою для становлення учнів з інтелектуальними порушеннями як особистостей, педагогу доцільно більше уваги приділяти як процесу оцінювання, так і зусиллям кожного учня, вкладеним у виконання завдання, особистісному його внеску у загальну справу на уроці. Оцінка педагога має бути об'єктивною, вмотивованою, зрозумілою, вказувати на недоліки й водночас бути оптимістичною, заохочувальною. Для учнів з інтелектуальними порушеннями важливо, щоб вербалізоване судження збігалось з мімікою педагога, не розходилося з нею.

Неможливо вичерпати усіх можливих факторів упровадження принципу корекційної спрямованості навчання учнів з інтелектуальними порушеннями на уроках з української мови у спеціальній школі. Проте вкрай важливо допомогти їм повноцінно здобувати мовні знання у мовленнєво-розвитковому середовищі спеціального навчального закладу.

Список використаної джерел:

1. **Боряк О. В.** (2018). Діагностика, формування й корекція мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями інтелектуального розвитку молодшого шкільного віку теорія і практика. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2. **Миронова, С.П.** (2015). Використання у корекційній роботі з розумово відсталими дітьми нетрадиційних методів лікувальної педагогіки і психотерапевтичних технологій. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). 2015. № 5. 3. **Миронова С. П.** (2014). Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 4. **Супрун, М.О.** (2005). Корекційне навчання учнів допоміжних закладів освіти: витоки, становлення та розвиток (кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.). К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В. 5. **Хохліна, О.П.** (2011). Психолого-педагогічне забезпечення соціалізації дитини з порушеннями психофізичного розвитку у спеціальному навчальному закладі: теоретичний аспект проблеми. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 23(234). С.211-220.

References

1. **Boriak O. V.** (2018). Diagnostyka, formuvannia y korektsiia movlennievoi diialnosti ditei iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku molodshoho shkilnoho viku teoriia i praktyka. Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka. 2. **Myronova, S.P.** (2015). Vykorystannia u korektsiinii roboti z rozumovo vidstalymy ditmy netradytsiinykh metodiv likuvalnoi pedahohiky i psykhoterapevtychnykh tekhnolohii. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky). 2015. № 5. 3. **Myronova S. P.** (2014). Metodyka korektsiinoi roboty pry porushenniakh piznavalnoi diialnosti. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka. 4. **Suprun, M.O.** (2005). Korektsiine navchannia uchniv dopomizhnykh zakladiv osvity: vytoky, stanovlennia ta rozvytok (kinets KhKh – persha polovyna KhKh st.). K.: Vyd. PALYVODA A. V. 5. **Khokhliina, O.P.** (2011). Psykholoho-pedahohichne zabezpechennia sotsializatsii dytyny z porushenniamy psykhofizychnoho rozvytku u spetsialnomu navchalnomu zakladi: teoretychnyi aspekt problemy. Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. 2011. № 23(234). S.211-220.

HERASHCHENKO, S., MATIUSHCHENKO, I. CORRECTIVE ORIENTATION OF UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS IN SPECIAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS.

The article examines the issue of implementing the principle of remedial learning in Ukrainian language classes in special educational institutions, highlights the ways of applying the principle of remedial learning in order to increase the effectiveness of the formation of language knowledge and speech competence in students with intellectual disabilities in Ukrainian language lessons through the use of special exercises and games, which were systematized and implemented during the literacy period. The main corrective techniques in the formation of basic speech and communication components in students with intellectual disabilities and in the process of learning the Ukrainian language are

characterized. The peculiarities of using the principle of correctional orientation of education to determine the psychological and pedagogical conditions for ensuring correctional and developmental work in a special educational institution are analyzed. The research is based on the premise that the corrective effect is possible under the condition of special organization of lessons in the Ukrainian language, in which special pedagogical techniques are used, which affect the correction of the peculiarities of students with intellectual disabilities and contribute to their intellectual and physical development, the formation of personality.

Keywords: lessons of the Ukrainian language, corrective orientation, students with intellectual isabilities.

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2024.46.03>

УДК: 059.923:[159.9-051:614.212]

О.М. Дубовик
dubovykom@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4725-5604>

ОСОБИСТІТЬ ТА ЇЇ ДЕФІНІЦІЇ В ПРАКТИЦІ КЛІНІЧНОГО ПСИХОЛОГА

У статті розглянуто й проаналізовано основні теорії та підходи до розуміння дефініції особистості в сучасній психології та в практиці клінічного психолога. Представлено загальні положення різних концепцій особистості та особливості трактування особистості і алгоритми роботи з нею, які є найбільш застосовуваними у сучасній практиці психологів (зокрема клінічних). Проаналізовані результати соціологічного опитування стосовно пріоритетності вибору напряму психотерапевтичної та психокорекційної діяльності практикуючими психологами. Зазначена важливість розуміння клінічними психологами дефініції особистості в контексті онтогенетичного ланцюга «індивід – особистість – індивідуальність».

Ключові слова: особистість, індивідуальність, індивід.

Постановка проблеми. Дефініція особистості в сучасній психології вкрай парадоксальна, що обумовлено різнополярністю точок зору щодо даного терміну. Початковим примітивним трактуванням особистості є її визначення як дечого таємничого, мікроскопічного, усесвітнього, такого, що активізує лише індивідуально особливе. В роботах науковців знаходимо звернення до езотеричних понять «лице – лик – личина». Науковці знаходять онтологічну і етимологічну схожість їх з поняттям «особистість». Дане розуміння психологічного терміну є науково-популярним у соціумі і покладає ґрунт для подальшого вдосконалення розуміння терміну. Також особистість оцінюється деяким описом її характеристик, що опосередковуються соціальними відносинами і визначають її приналежність до соціально-психологічного типу.

Мета статті: проаналізувати дефініції особистості в сучасній психології та їх розуміння практикуючими психологами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтегративність особистісної дефініції ускладнюють дослідження особистісних сфер та їх інтерпретацію. Це пов'язано з тим, що поняття «особистість» є інтегральним і будь-яке існуюче визначення, виділяє лише окремі його аспекти. Підходів до розуміння та пояснення «особистості» досить багато. Ще в 1930-і роки американський психолог Г. Олпорт нарахував їх в різних науках більше п'ятдесяти. В наш час їх кількість збільшилася у багато разів, зросли і протиріччя між різними теоріями особистості. Але разом з тим, в концепціях особистості є і загальні моменти:

- підкреслюється значення індивідуальності, яка відрізняє та диференціює дану людину від усіх інших;
- розглядається як абстракція, в основі якої лежать висновки про людину в результаті спостереження за нею;
- відмічається важливість співвідношення характеристик індивіда з його життєвою історією і перспективами розвитку;
- складовими якостями особистості є ті, що забезпечують стійкість поведінки та почуття безперервності в часі, оточуючому світі, цілісності.

Не дивлячись на вказану варіативність у розумінні поняття «особистість» незаперечною є